

Nr 166.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt; given Stockholms slott den 25 februari 1938.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Förslag

till

L a g

om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Härigenom förordnas, att 2¹, 3, 4 och 5 §§ lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

2 §.

Då samhällelig nytta, såsom uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk, därav främjas, må medgivande lämnas till utbyte eller försäljning av kyrklig jord, som nedan sägs, nämligen av:

a) till tomter — — — de höra.

Utbyte eller försäljning av kyrklig jord må ock medgivas:
då sådan jord — — — sitt ändamål.

Vid utbyte — — — varit förutsatt.

3 §.

Äger någon, som för brukande eller bostadsändamål innehar lägenhet å kyrklig jord, därå beläget för stadigvarande bruk avsett boningshus, vilket lämnar nöjaktig bostad åt honom och hans familj, må tillstånd meddelas till överlåtelse å innehavaren av det till lägenheten hörande området, där icke med hänsyn till olägenhet för fastighet, vartill lägenheten hör, för annan, närbelägen kyrklig fastighet eller eljest för det allmänna försäljning anses ej böra ske samt under förutsättning i övrigt:

dels att lägenhetsinnehavare — — — lägenhetshavarens byggnader.

Överlåtelse, som — — — å området.

Vid uppskattning — — — varit förutsatt.

Vid försäljning — — — områdets gränser.

4 §.

Där för särskilt fall omständigheterna därtill föranleda, må medgivande lämnas till upplåtelse under tomträtt av tomt å till kyrklig jord hörande område, som i stadgad ordning blivit planlagt för bebyggande.

¹ Senaste lydelse, se 1932: 403.

5 §.

Fråga om medgivande av utbyte eller försäljning av kyrklig jord, varom i 2 § sägs, eller till upplåtelse under tomträtt av tomt å sådan jord så ock om tillstånd till friköp av område, som i 3 § avses, prövas och avgöres av kammarkollegiet, såvitt ej på grund av stadgande i annan lag eller enligt Konungens bestämmande ärendets avgörande skall ankomma å Konungens omedelbara prövning.

Över kammarkollegiets beslut i fråga, som enligt vad här stadgats skall av kollegiet avgöras, må klagan föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan tolv å sextonde dagen från det beslutet gavs.

Denna lag skall träda i kraft å dag, som Konungen bestämmer.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 25 februari 1938.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Departementschefen, statsrådet Engberg anför:

Enligt vad erfarenheten givit vid handen är den gällande ordningen för behandlingen av ärenden rörande försäljning av kyrklig jord tung och omständlig och även i övrigt i vissa hänseenden mindre ändamålsenlig. I viss utsträckning äro ärenden av hithörande slag visserligen hänlagda till avgörande hos underordnad central förvaltningsmyndighet, kammarkollegiet, men den större anparten av ifrågavarande ärenden ankommer alltfört å Kungl. Maj:ts omedelbara prövning. Dessa ärenden tillföra ecklesiastikdepartementet en betydande och, enligt vad det visat sig, för varje år stegrad arbetsbörda. Då det synts sannolikt, att man genom en vidgad decentralisering av sådana ärenden till kammarkollegiet skulle kunna vinna avsevärda fördelar i arbetsbesparande riktning, utan att ett eftersättande av befogade rätts- eller säkerhetskrav skulle behöva befaras bliva med en sådan åtgärd förbundet, har jag uppdragit åt särskild inom departementet tillkallad sakkunnig, kammarrådet Tom Wohlin, att i frågan verkställa närmare utredning. Med skrivelse den 26 november 1937 har den sakkunnige överlämnat ett förslag till ändringar i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Den sakkunnige anför i sin skrivelse till en början följande:

För prövningen av frågor om avhändelse av ecklesiastik jord har under en längre rättsutveckling utbildat sig en särskild ordning. Redan före tillkomsten av 1910 års ecklesiastika boställsordning tillade sig Kungl. Maj:t befogenhet att i särskilda fall — utan frågans hänskjutande till riksdag och kyrkomöte — medgiva försäljning eller utbyte av prästboställe. Genom boställsordningen legaliserades denna behörighet för Kungl. Maj:t och angävos däri vissa speciella förutsättningar, varunder sådant medgivande skulle få av Kungl. Maj:t lämnas. Sedan spörsmålet om ianspråktagande av publik jord för jordsociala ändamål — särskilt efter tillkomsten av den för enskilda tillhörig jord gällande lagstiftningen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, den s. k. ensittarlagen — kommit att aktualiseras, ersattes de berörda stadgan-

dena i 1910 års boställsordning med en särskild lag i ämnet, lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt. Genom denna lag utsträcktes den befogenhet, som dittills enligt boställsordningen tillkommit Kungl. Maj:t i avseende å tillstånd till föryttring av prästboställen, att gälla även övriga slag av ecklesiastika fastigheter (biskops-, klockar- och domkyrkosysslomannaboställen samt kyrkliga hemman och jordar). Härjämte upptogs i lagen i fråga — gemenligen benämnd kyrkliga försäljningslagen — de praktiskt betydelsefulla stadgandena om friköp av lägenheter å kyrklig jord. För utformningen av sistberörda bestämmelser hava väl ensittarlagens stadganden i väsentliga stycken fått tjäna till förebild. Men viktigt är att uppmärksamma, att den möjlighet till friköp, som enligt den kyrkliga försäljningslagen beretts innehavare av lägenheter å kyrklig jord, icke — såsom fallet är enligt ensittarlagen — har innebörd av någon tvångs rätt mot jordägaren, i detta fall det allmänna. Tillämpningen av friköpsbestämmelserna i den kyrkliga försäljningslagen är sålunda ytterst beroende av en rent diskretionär prövning, i det överlåtelsen blir tillåtlig allenast, där icke — såsom lagen uttrycker sig — »med hänsyn till olägenhet för fastighet, vartill lägenheten hör, för annan, närbelägen kyrklig fastighet eller eljest för det allmänna försäljning anses ej böra ske».

Prövningen av fråga om tillstånd enligt kyrkliga försäljningslagen till friköp av lägenheter å kyrklig jord skall, enligt särskilt stadgande i samma lag, i regel tillkomma kammarkollegiet. Till stöd för denna reglering hade under lagfrågans beredning — utan någon efterföljande erinran från statsmakternas sida — anförts, bland annat, följande:

»Jämlikt förslag till bestämmelse i den förevarande paragrafen skulle framställning om friköp av lägenhet, som i här ifrågavarande ordning inkommer, såsom regel prövas och avgöras av kammarkollegiet. För denna anordning torde tala de skäl, som över huvud kunna anföras för en decentralisation av mindre maktpåliggande ärenden från regeringsmakten. Det må ytterligare erinras, att kollegiet icke blott tidigare haft sig anförtrott uppgifter i fråga om föryttring av statlig jord av långt större ekonomisk betydelse än de här ifrågasatta lägenhetsförsäljningarna (skatteköpsverket) utan alltjämt har att i sin ämbetsverksamhet träffa avgöranden i liknande frågor (exempelvis försäljning av halländska kyrkohemman, av Visingsö skolegodshemman samt Danviks hospitalshemman). Förbindes den här ifrågasatta bestämmelsen rörande kollegiets befogenhet med det i förevarande paragraf jämväl upptagna stadgandet om rätt till fullföljd av talan mot kollegiets beslut, torde näppeligen någon betänklighet vara för- enad med berörda anordning.»

I samband med den år 1932 åvägabragta omläggningen av prästlönejordens förvaltning gjordes, genom lag den 30 augusti 1932 nr 403, vissa ändringar i och tillägg till den kyrkliga försäljningslagen i syfte att utvidga de förutsättningar, varunder medgivande till avhändelse av kyrklig jord kunde lämnas av Kungl. Maj:t.

Bestämmelserna härom, upptagna i 2 § i kyrkliga försäljningslagen, hava för närvarande följande avfattning:

»Då samhällelig nytta, såsom uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk, därav främjas, må Konungen medgiva utbyte eller försäljning av kyrklig jord, som nedan sägs, nämligen av:

- a) till tomter tjänliga områden;
- b) bebyggda jordbrukslägenheter, såsom torpställen eller nyodlingar;
- c) utjordar och utmarksskiften, som äro avskilt belägna; samt
- d) andra ägor, som utan kännbar olägenhet kunna avskiljas från den fastighet, till vilken de höra.

Utbyte eller försäljning av kyrklig jord må ock av Konungen medgivas: då sådan jord erfordras för ändamål, som avses i 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

eller då å prästboställe förlagd tjänstebostad för kyrkoherde eller komminister med hänsyn till dennes tjänsteverksamhet är olämpligt belägen och i anledning därav förflyttning av bostaden till plats utom bostället påkallas;

eller då kyrklig jord eljest på grund av särskilda omständigheter befinnes icke lämpligen böra bibehållas för sitt ändamål.»

I detta sammanhang må slutligen erinras om att jämväl fråga om friköp kan komma under handläggning hos Kungl. Maj:t, nämligen — förutom genom besvär över kammarkollegiets beslut i sådant ärende — i särskilda i lagen angivna fall efter anmälan av kollegiet. Beträffande sådan anmälan är i försäljningslagen (5 §) föreskrivet, att där ansökan om friköp berör område, som blivit eller anses böra bliva planlagt för bebyggande i den ordning särskilt är stadgat, kammarkollegiet har att med eget utlåtande överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts beprövande.

Till belysande av den omfattning, vari Kungl. Maj:t haft att taga omedelbar befattning med ärenden rörande försäljning av kyrklig jord jämlikt kyrkliga försäljningslagen, har den sakkunnige lämnat följande sammanställning (Tabell I) av uppgifter å inom ecklesiastikdepartementet å dess kyrkobyrå diarieförda dylika försäljningsärenden, vilka — annorledes än genom besvär — kommit under Kungl. Maj:ts prövning och under åren 1934, 1935 och 1936 samt under första halvåret 1937 blivit av Kungl. Maj:t avgjorda:

Tabell I.

Antal omedelbart av Kungl. Maj:t jämlikt kyrkliga försäljningslagen avgjorda ärenden							
Å r	enligt 2 §			enligt 5 §, första stycket			Summa
	bifallna	avslagna	tillhoppa	bifallna	avslagna	tillhoppa	
1934	119	21	140	12	1	13	153
1935	222	27	249	15	4	19	268
1936	311	41	352	8	1	9	361
¹ / ₁ — ⁸⁰ / ₈ 1937 . .	163	13	176	2	2	4	180
Summa	815	102	917	37	8	45	962

Till jämförelse har den sakkunnige tillika meddelat vissa uppgifter (Tabell II) rörande av kammarkollegiet under samma tid hand-

lagda friköpsärenden. Antalet sådana ärenden och summan av däri av kammarkollegiet fastställda köpeskillingar för till inlösen medgivna friköpslägenheter framgår av följande uppställning:

Tabell II.

Av kammarkollegiet avgjorda friköpsärenden				
Å r	A n t a l			Vid medgivet friköp fastställd köpeskilling, sammanlagt belopp i kronor
	bifallna	avslagna	summa	
1934	117	31	148	92,885
1935	152	20	172	162,684
1936	196	17	213	254,902
¹ / ₁ — ³⁰ / ₈ 1937	75	7	82	94,235
Summa	540	75	615	604,706

Den sakkunnige har jämväl företagit en undersökning rörande arealer och köpeskillingar för de fastigheter och fastighetsdelar, vilkas avyttring medgivits genom Kungl. Maj:ts beslut i de i tabell I angivna 815 ansökningsärendena. Resultatet härav har sammanställts i följande två tabeller (Tabell III och IV), utvisande de till försäljning medgivna markområdenas gruppering i storleksklasser dels med avseende å areal, i den mån denna blivit i försäljningsbeslutet angiven, dels med hänsyn till fastställda köpeskillingar eller minimiförsäljningspris, där sådana blivit av Kungl. Maj:t till beloppen fixerade:

Tabell III.

Antal medgivna försäljningar, avseende areal i hektar							
Å r	högst 1	1—3	3—5	5—10	10—20	över 20	ej angiven areal ¹⁾
1934	91	12	3	1	2	2	8
1935	156	17	6	7	10	6	20
1936	213	21	15	14	12	11	25
¹ / ₁ — ³⁰ / ₈ 1937	119	11	9	4	5	2	13
Summa	579	61	33	26	29	21	66

¹ Avser huvudsakligast andelar i samfälligheter samt i några fall hela boställsfastigheter.

Tabell IV.

Antal medgivna försäljningar, mot köpeskillning i kronor							
Å r	högst 1,000	1,000— 3,000	3,000— 5,000	5,000— 10,000	10,000— 20,000	över 20,000	ej angivet belopp ¹⁾
1934	71	31	6	3	2	3	3
1935	116	56	15	16	6	5	8
1936	160	83	21	16	6	5	20
¹ / ₁ — ³⁰ / ₆ 1937 . .	86	50	7	9	1	5	5
Summa	433	220	49	44	15	18	36

¹ Avser huvudsakligast försäljningar av andelar i samfälligheter samt av områden, som först skola avstyckas och sedan utbjudas till pris, som blott bestämts till visst minimibelopp per kvadratmeter.

Beträffande det statistiska material, som sålunda sammanställts, anför den sakkunnige vidare följande:

Av uppgifterna i tabell II inhämtas, att totalsumman av de utav kammarkollegiet fastställda köpeskillningarna för de 540 friköpslägenheter, som under angiven tid genom kollegiets beslut medgivits till inlösen, uppgått till 604,706 kronor. Försäljningsvärdet å dessa friköpslägenheter har sålunda i medeltal för lägenhet utgjort närmare 1,120 kronor. I tio fall under denna tid har dock köpeskillingen för sådan lägenhet överstigit 5,000 kronor och i ett fall har köpeskillingen även uppgått till över 10,000 kronor (10,300 kronor). Motsvarande, förhållandevis höga försäljningsvärden å av kammarkollegiet till inlösen medgivna friköpslägenheter påträffas esomoftast jämväl för tidigare år och i enstaka fall till och med än högre. Så t. ex. medgav kammarkollegiet genom beslut den 22 april 1930 friköp av en lägenhet om 32,8470 hektar mot en köpeskillning av 25,000 kronor.

Till jämförelse må här framhållas, hurusom, på sätt uppgifterna i tabellerna III och IV omedelbart giva vid handen, flertalet av de fastigheter och fastighetsparceller, vilkas försäljning blivit under den tid statistiken avser av Kungl. Maj:t jämlikt 2 § i kyrkliga försäljningslagen medgiven, utslutande utgjorts av smärre jordområden med mycket begränsade arealer och merendels jämväl av förhållandevis ringa värden. Av samtliga här ifrågakommande försäljningsområden, för vilka arealen finnes angiven, höllo sålunda 77,3 procent en areal om blott en hektar eller därunder, drygt 85 procent en areal om 3 hektar eller mindre och nästan 90 procent en areal om högst 5 hektar och av de områden, för vilka försäljningsvärdet blivit av Kungl. Maj:t till beloppet bestämt, uppnådde ej 10 procent ett sådant värde överstigande 5,000 kronor och blott omkring 16 procent ett värde över 3,000 kronor, medan 55 å 56 procent av desamma hade ett värde av allenast 1,000 kronor eller därunder.

Av här återgivna siffror och av i övrigt rörande friköpslägenheterna i allmänhet kända förhållanden kan utan vidare slutas, att i de fall, där försäljningsmedgivande i ovanberörda ordning lämnats omedelbart av Kungl.

Maj:t, drygt fyra femtedelar av de gjorda framställningarna avsett avyttring av jordområden, vilka i avseende å såväl storlek som försäljningsvärde varit fullt jämförliga med friköpslägenheter.

Den sakkunnige har härefter till närmare dryftande upptagit spörsmålet om en ändrad behandlingsordning för de för närvarande å Kungl. Maj:ts omedelbara prövning ankommande försäljningsärendena och anför härom, bland annat, följande:

Då det gäller frågan om en utsträckt decentralisering av prövningsrätten i hithörande ärenden till kammarkollegiet, bör uppmärksammas, att kollegiet av ålder varit och alltjämt är den myndighet, vilken — i den mån avgörandet ankommit å Kungl. Maj:t — har att såsom den sista remissinstansen framlägga fullständigt förslag till Kungl. Maj:ts beslut. Enligt vad erfarenheten givit vid handen ställer sig beredningen av ifrågavarande ärenden, icke minst till följd av det eklekasiastika fastighetsväsendets i rättsligt avseende nog så invecklade beskaffenhet, i allmänhet jämförelsevis tung och besvärlig. Utformningen av de skiftande villkorsbestämmelser, som i de speciella fallen bliva erforderliga, utgör också i särskild grad en rutinfråga. Det har även visat sig, att de fall, då Kungl. Maj:t frångått av kammarkollegiet framlagt förslag till beslut i sådant ärende, varit mycket få. Att märka är slutligen, att en vidgad decentralisering av dessa ärenden till kollegiet skulle medföra en avlastning i arbetsbördan icke blott inom eklekasiastikdepartementet. Det kan nämligen med fog antagas, att åtgärden skulle få en motsvarande verkan för kollegiets eget vidkommande, i det ämbetsverket bleve befriat från det — icke oväsentliga — arbete, som representeras av den skriftliga utformningen av motiveringen i de utlåtanden, kollegiet för närvarande har att i dessa ärenden avgiva till Kungl. Maj:t.

Det borde, vill det synas, med hänsyn till de förhållanden som i det föregående berörts, knappast möta några större betänkligheter, om å kammarkollegiet uppdroges befogenheten att i första hand pröva och avgöra försäljningsmål i hela den utsträckning, vari avgörandet nu jämlikt 2 § i försäljningslagen omedelbart ankommer å Kungl. Maj:t. Anledning till ett förbehåll — av mera formell innebörd — föreligger dock härvid till en början.

Å Kungl. Maj:ts prövning är för närvarande beroende ett lagförslag berörande, bland annat, dispositionen av de å klockare och organister anslagna boställen. I förslaget är förutsatt, att fråga om sådant boställes lämpligaste användning under viss angiven betingelse skall underställas Kungl. Maj:ts beprövande. Såsom två huvudalternativ för dylik fastighets disposition äro angivna dels fastighetens bibehållande såsom publik arrendegård, dels dess överlämnande till vederbörande församlings förfogande enligt de grunder, som äro stadgade för kommunal egendom i allmänhet. I samband därmed skall dock även övervägas lämpligheten av fastighetens försäljning. Den allsidiga prövning av klockarboställes ändamålsenligaste disposition, som sålunda i berörda lagförslag förutsatts skola tillkomma Kungl. Maj:t, bör tydligen äga rum i ett sammanhang. För det fall att detta förslag varder upphöjt till lag eller annan lagstiftning i liknande syfte framdeles skulle komma till stånd, lärer det bliva erforderligt, att i den kyrkliga försäljningslagen inrymmas ett förbehåll av innebörd, att vad sålunda i annan lag kan finnas stadgat i fråga om behörighet för Kungl. Maj:t att omedelbart besluta i en uppkommande fråga om försäljning av

kyrklig jord skall gälla framför försäljningslagens allmänna föreskrifter i ämnet.

Vissa skäl skulle måhända även kunna anföras för att kammarkollegiets behörighet att i första hand pröva och avgöra fråga om försäljning av kyrklig jord under de i 2 § i försäljningslagen angivna förutsättningar gjordes beroende av försäljningsobjektets storlek eller värde, så att den omedelbara prövningen av de ekonomiskt — och kanske även socialt — sett betydelsefullaste försäljningsärendena komme att alltfört bibehållas hos Kungl. Maj:t. Att döma av siffrorna i de åberopade tabellerna III och IV synes också syftet med den ifrågasatta decentralisationsåtgärden kunna i betydande utsträckning vinnas, även om gränsen vid en dylik behörighetsreglering icke droges högre än exempelvis vid en areal av 10 hektar och ett försäljningsvärde av 10,000 kronor. Någon betänklighet mot att höja behörighetsgränsen även därutöver torde dock från praktisk synpunkt icke kunna anses föreligga. Lämpligt synes i så fall i första hand vara, att kammarkollegiets befogenhet att i här ifrågavarande ordning medgiva försäljning av kyrklig jord begränsas till att avse jordområden om högst 20 hektar, där sådant område med vad därtill hör och i köpet ingår i försäljningsvärde icke överstiger 20,000 kronor. Inom en så angiven storleksklass torde det emellertid kunna komma att inrymmas åtskilliga fall, där försäljningsområdet utgöres av en hel fastighet, vilken från social synpunkt kan anses värdefull att bevara såsom publik arrendegård. Då givetvis vissa skäl kunna anses tala för att frågan om avyttring av en dylik fastighet i regel bör komma under Kungl. Maj:ts omedelbara avgörande, synes förslagsvis kunna förordas, att den avsedda behörighetsgränsen i fråga om ett försäljningsområdes inägoareal sättes till 10 hektar, vilken ägovidd i genomsnitt för landet i dess helhet plägar antagas utgöra gränsen nedåt för ett bondebruk i allmänhet. Skulle detta förslag befinnas godtagbart och skulle följaktligen prövningsrätten i ärende, som avses i 2 § i kyrkliga försäljningslagen komma att — utöver vad i särskild lag i sådant hänseende kan varda stadgat — förbehållas Kungl. Maj:t för det fall, att den till försäljning avsedda fastigheten eller fastighetsdelen har en inägoareal över 10 hektar eller en sammanlagd areal över 20 hektar eller densamma i värde uppgår till mer än 20,000 kronor, torde övertvägande skäl tala för att samma reglering av behörigheten mellan Kungl. Maj:t och kammarkollegiet göres gällande i avseende å överlåtelser av friköpslägenheter enligt 3 § i nämnda lag.

Givet är, att de hithörande bestämmelserna böra så utformas, att hinder för Kungl. Maj:t ej skall föreligga att, där omständigheterna så föranleda, kunna till omedelbar prövning upptaga framställning om försäljning av visst jordområde, även om sådant jordområde icke skulle hava den storlek eller det värde, som nyss angivits.

De erforderliga författningsföreskrifterna för den sålunda föreslagna behörighetsregleringen torde icke behöva upptagas i försäljningslagen. Därest grunderna för en sådan reglering varda av statsmakterna godkända, torde de närmare bestämmelserna i ämnet lämpligen kunna införas i den administrativa tillämpningskungörelsen till försäljningslagen, vilken kungörelse (Sv. ffs. 433/1932) för övrigt även i andra delar, därest det i det föregående framförda förslaget vinner beaktande, torde behöva underkastas revision.

Jämlikt 4 § i kyrkliga försäljningslagen skall fråga om upplåtelse under tomträtt av tomt å till kyrklig jord hörande område prövas av Kungl. Maj:t. Under de snart elva år, varunder den ifrågavarande lagen varit i gäl-

lande kraft, har likväl någon tillämpning av här berörda stadgande ej förekommit. Givetvis bör ej någon betänklighet möta mot att överflytta provningsrätten jämväl beträffande angivna slag av upplåtelser till kammarkollegiet.

På sätt redan i det föregående omförmåls, innehåller 5 § i försäljningslagen bestämmelsen, att, där fråga om tillstånd till friköp av lägenhet å kyrklig jord berör område, som blivit eller anses böra bliva planlagt för bebyggande i den ordning, särskilt är stadgat, kammarkollegiet skall med eget utlåtande överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts beprövande. Till stöd för denna bestämmelse anfördes under lagstiftningsfrågans beredning, bland annat, följande.

»Från regeln att avgörandet av ansökningar om friköp må ankomma å kammarkollegiet torde böra föreskrivas undantag för vissa fall, där lämpligheten bjuder, att prövningen av friköpsfrågan förbehålles Kungl. Maj:t. Sådana fall torde föreligga, där lägenheten tillhör ett samhälle, som nått en viss högre grad av utveckling, och där ansökningen avser mark, som antingen redan blivit eller lämpligen synes böra bliva föremål för stadsplanläggning och tomtindelning.»

»De allmänna förutsättningar, som föreligga vid friköp i fall, som här beröras, måste i själva verket antagas i regel komma att sammanfalla med dem, som jämlikt stadgandet i 2 § näst sista stycket av författningsförslaget reglera Kungl. Maj:ts befogenhet att för där nämnt fall medgiva försäljning av kyrklig jord (med synnerlig fördel styckas till tomter). En följd härav blir då också den, att Kungl. Maj:ts avgörande i sådant friköpsärende såsom regel kan träffas utan bundenhet av de särskilda villkor, som angivas i 3 §. Genom den här ifrågasatta anordningen, varigenom prövningen av friköpsärenden av förevarande särskilda beskaffenhet skulle hänskjutas till prövning av Kungl. Maj:t, torde ytterligare vinnas den praktiska fördelen, att samtidigt med prövningen av friköpsärendet kan tagas under överbägande, huruvida i stället för försäljning av tomter inom det ifrågavarande området upplåtelser under tomträtt därstädes lämpligen må kunna äga rum.»

Vidtages den omreglering, som härförut föreslagits i fråga om provningsrätten i avseende å ärenden enligt 2 § och enligt 4 § i kyrkliga försäljningslagen, läser här ifrågavarande bestämmelse i 5 § utan olägenhet kunna och jämväl böra ur lagen utgå.

Då den kyrkliga försäljningslagen, i händelse det sålunda framförda förslaget befundes böra genomföras, nu i allt fall skulle tarva ändring, har den sakkunnige funnit praktiska skäl tala för att en jämkning av bestämmelserna i denna författning även på en annan punkt i detta sammanhang företogs. Frågan berör friköpsärendenas handläggning hos ortsmyndigheterna.

Den sakkunnige anför härom, bland annat:

I 5 § i lagen är stadgat, att ansökan om friköp skall ingivas till *länsstyrelsen*, som, efter det utredning i föreskriven ordning verkställts, insänder handlingarna i ärendet till kammarkollegiet. Beträffande länsstyrelsens åligganden i avseende å friköpsärendenas beredning och vad därmed äger samband finnas de närmare bestämmelserna meddelade i den i det föregående omförmålda tillämpningskungörelsen nr 433 år 1932. Att märka är,

att dessa åligganden ej blott äro av formell och expeditionell natur. I viss omfattning förutsättes nämligen härvid jämväl en sakprövning från länsstyrelsens sida.

Vid tillkomsten av här berörda stadgande i försäljningslagen var huvudparten av den kyrkliga jorden ställd under länsstyrelsens omedelbara in-seende och denna myndighet var då också i utövning av vidsträckta förvaltningsbefogenheter i avseende å dylik jord. Genom 1932 års ecklesiastiska förvaltningsreform har denna länsstyrelsernas befattning med den kyrkliga jorden upphört. Såvitt angår kontrollfunktionerna beträffande dylik jord hava som bekant stiftsnämnderna trätt i länsstyrelsernas ställe. Frånser man den här berörda alltjämt gällande ordningen för friköpsärendens beredning, äro följaktligen länsstyrelserna numera helt ställda utanför den kyrkliga jordens administration och anlitas ej heller längre såsom remissmyndighet vare sig i andra försäljningsärenden berörande sådan jord eller, över huvud taget, i uppkommande förvaltningsfrågor på detta område.

Det måste med hänsyn till de omständigheter, som här berörts, framstå såsom föga egentligt att i fortsättningen belasta länsstyrelserna med någon som helst saklig prövning av ansökningar om friköp av kyrklig jord enligt kyrkliga försäljningslagen och då ej heller med den förberedande handläggningen i övrigt av dylika ärenden. Huruvida åter skäl kan föreligga att bibehålla länsstyrelserna vid vissa andra, i den omfördälda tillämpningskungörelsen angivna åligganden — exempelvis i fråga om statsbidrag för i samband med friköp uppkommande kostnader — torde böra göras till föremål för närmare övervägande i administrativ ordning.

För möjliggörande av en reglering av den angelägenhet, som här sist berörts, torde i första hand vara erforderligt, att det nyss återgivna stadgandet i 5 § i kyrkliga försäljningslagen ur lagen uteslutes.

Den sakkunniges förslag i fråga om en vidgad decentralisering till kammarkollegiet av prövningsrätten i kyrkliga försäljningsärenden har av flertalet stiftsnämnder som ock av kammarkollegiet tillstyrkts utan förbehåll.

Stiftsnämnden i Visby anser dock, att frågor om försäljning av kyrklig jord fortfarande böra, i den omfattning som nu äger rum, prövas och avgöras av Kungl. Maj:t.

Stiftsnämnden i Växjö finner visserligen en decentralisering av försäljningsärenden i utsträckt omfattning väl motiverad men anser, att prövningsrätten borde överlämnas icke till kammarkollegiet utan till stiftsnämnderna, vilka besutte särskilda kvalifikationer för ett objektivt bedömande av berörda ärenden i enlighet med de gällande, i författningarna härom meddelade bestämmelserna. — Liknande synpunkter hava framförts av stiftsnämnden i Strängnäs, som dock i första hand ansett förslaget icke böra föranleda någon åtgärd. Sistnämnda myndighet har därjämte, därest en decentralisering ändock skulle befinnas erforderlig, såsom sin mening — i likhet med stiftsnämnden i Göteborg, som i övrigt likväl tillstyrkt förslaget, — framhållit, att bestämmelserna till reglering av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t och vederbörande underordnad myndighet borde införas i försäljningslagen.

Stiftsnämnden i Skara har — liksom stiftsnämnden i Strängnäs — ifrågasatt, huruvida icke gränsen för kammarkollegiets behörighet att i första hand upptaga fråga om tillstånd till försäljning av kyrklig jord borde sättas lägre än vad av den sakkunnige föreslagits.

Förslaget, i vad det avser en avkoppling av länsstyrelsernas nuvarande befattning med friköpsärendena, har tillstyrkts av samtliga stiftsnämnder. Över förslaget i denna del har även inhämtats länsstyrelsernas yttranden. Alla länsstyrelser med undantag av länsstyrelserna i Uppsala, Vänersborg och Visby hava härvid tillstyrkt förslaget eller lämnat detsamma utan erinran.

Länsstyrelsen i Uppsala har anfört, bland annat:

Med avseende å område, som blivit eller anses böra bliva planlagt för bebyggande i den ordning särskilt är stadgat, kan bildandet av en särskild fastighet inverka på planläggningen av kommunikationsleder och bebyggelse. Stadsplane-, byggnadsplane- och utomplansärenden ha visat sig växa i betydelse för samhällsbildningen. Då dessa ärenden i första hand ankomma på länsstyrelsen, bör ansökan om försäljning av område av ovannämnda beskaffenhet fortfarande bliva föremål för länsstyrelsens utredning och yttrande.

Länsstyrelsen i Vänersborg yttrar:

Länsstyrelsen ser gärna, att länsstyrelsens befattning med omskrivna försäljningar upphör och övertages av andra myndigheter. Däremot anser länsstyrelsen önskvärt, att länsstyrelsen höres beträffande de villkor, på vilka överlåtelse ske. Värde av senare års ökade möjligheter till förvärf av kyrklig jord reduceras väsentligt om köpeskillningar krävas, vilka bliva i hög grad betungande för köparna och hämmande för samhällsbildningen. Länsstyrelsen har erfarenhet av att enligt länsstyrelsens mening höga jordpriser begäras av de kyrkliga myndigheterna. Om dessa nu bliva ensamma, i varje fall på det utredande stadiet, att yttra sig i prisfrågan, kunna ovannämnda olägenheter ökas. Befrias länsstyrelsen åter från försäljningsbestyren, men blir remissinstans, äger länsstyrelsen ökade möjligheter att bevaka ovan omförmälda viktiga intressen. — Länsstyrelsen tillstyrker alltså förslaget under förbehåll av att länsstyrelsen höres i omskrivna ärenden.

Länsstyrelsen i Visby, som jämväl uttalat sig beträffande förslaget om en vidgad decentralisering av försäljningsärenden till kammarkollegiet och därvid framställt samma erinringar som dem, vilka, enligt vad jag nyss berört, framförts av stiftsnämnderna i Göteborg och Skara, yttrar sig vidare, rörande länsstyrelsernas befattning med friköpsärendena, sålunda:

Av den sakkunnige har berörts, att länsstyrelse för närvarande beträffande försäljningsfrågor i allmänhet icke längre anlitas såsom remissmyndighet. Kungl. Maj:ts befallningshavande har uppmärksammat detta förhållande och skulle i anledning härav vilja hava framhållit, att ärendenas behandling härigenom i många fall berövas en tillgång på sakkunnig prövning, särskilt i värderingsfrågor, som länsstyrelse genom egen och un-

derlydande organs kännedom om de lokala förhållandena samt tillgång till taxerings- och annat material skulle kunna erbjuda. Ej minst beträffande särskilt den sociala sidan, när det gäller dessa försäljningsfrågor, torde det vara lämpligt att länsstyrelsen finge yttra sig. — Med denna utgångspunkt för sin ställning till försäljningsfrågor i allmänhet har länsstyrelsen den uppfattningen, att ändring i bestämmelserna för friköp i den riktningen, att länsstyrelsens nuvarande befattning med desamma skulle upphöra eller i väsentlig mån inskränkas icke vore till någon fördel för det allmänna och förordar på grund härav ett vidblivande vid nu gällande förhållanden.

Över sakkunnigförslaget i nu förevarande del har jämväl överståthållarämbetet inkommit med infordrat utlåtande. Ämbetet anför häri:

Den sakkunniges förslag, att länsstyrelsernas nuvarande befattning med ärenden om friköp av kyrklig jord skall upphöra, motiveras med att praktiska skäl tala därför. Ämbetet kan icke dela denna mening. Länsstyrelserna äga i regel ingående kännedom om fastighetsförhållandena och särskilt om fastighetsvärdena inom sina respektive förvaltningsområden. På skilda vägar förvärvas denna kännedom. Det må vara tillräckligt att erinra om länsstyrelsernas befattning med ärenden rörande exekutiva auktioner, fastighetstaxering och tillämpningen av ensittarlagen. Att i samband med 1932 års ecklesiastika förvaltningsreform beredningen av friköpsärendena rörande kyrklig jord icke blev, i likhet med många andra ärenden beträffande förvaltningen av den ecklesiastika jorden, avlyftad från länsstyrelserna, var icke osannolikt beroende därpå att det ansågs lända till båtad för handläggningen av friköpsärendena att tillvarataga länsstyrelsernas insikter om fastighetsförhållandena på de skilda orterna. I motsats mot den sakkunnige anser ämbetet, att det är av stor betydelse för ernående av sakligt tillfredsställande beslut i friköpsärenden att hädanefter liksom hittills länsstyrelsernas ingående, ständigt förnyade kännedom om fastigheterna i länen utnyttjas. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig ämbetet böra avstyrka den sakkunniges förslag i förevarande hänseende.

Departementschefen.

På sätt jag inledningsvis framhållit, måste en rationalisering av ordningen för behandlingen av ärenden rörande föryttring eller utbyte av kyrklig jord framstå såsom önskvärd. Enligt det föreliggande förslaget skulle en verklig förenkling i behandlingsordningen i första hand åvägbringas genom en decentralisering i vidgad utsträckning av prövningsrätten i hithörande frågor till det centrala ämbetsverk, kammarkollegiet, som av ålder utövar det allmänna rättsliga överinseendet över det kyrkliga fastighetsbeståndet. Såsom av den sakkunnige påvisats, innebär förslaget i denna del en följdriktig och praktisk utbyggnad av den kompetensreglering, som alltsedan den kyrkliga försäljningslagens första tillkomst varit gällande i avseende å de s. k. friköpsärendena och som, enligt vad erfarenheten givit vid handen, visat sig i fråga om dessa ärenden ändamålsenlig och betryggande. Jag tillstyrker följaktligen lagändring i här föreslaget syfte.

Såsom allmän kompetensgräns för kammarkollegiets behörighet att i första hand pröva och avgöra fråga om avhändelse av kyrklig jord skulle en-

ligt förslaget gälla, att den till avhändelse avsedda fastigheten eller fastighetsdelen har en inägoareal av högst 10 hektar eller en sammanlagd areal av högst 20 hektar eller i värde icke uppgår till mer än 20,000 kronor. I likhet med det stora flertalet stiftsnämnder finner jag denna behörighetsgräns väl avvägd. Enligt sakkunnigförslaget skulle de närmare bestämmelserna härutinnan liksom även rörande den ordning, i vilken Kungl. Maj:t må kunna, oberoende av den här angivna kompetensgränsen, förbehålla sig den omedelbara prövningen av fråga om försäljning av visst jordområde eller vissa slag av jordområden, infogas i den administrativa tillämpningsförfattning, som närmare reglerar förfarandet vid avhändelser av kyrklig jord. Anordningen möjliggör, att hithörande stadganden kunna erhålla en utformning i ett sammanhang och därigenom göras lättare tillgängliga och överskådliga. Jag påpekar, att den omförmälda tillämpningsförfattningen redan nu upptager bestämmelser, som icke utan riksdagens medverkan kunna undergå ändring, nämligen beträffande de av riksdagen godkända grunderna för dispositionen av anslaget till medellösa förvärvare av kyrkliga ensittarlägenheter. Därest den angivna, av mig förordade huvudgrunden för behörighetsregleringen mellan Kungl. Maj:t och kammarkollegiet, nämligen viss areal eller visst värde å försäljningsobjektet, varder av riksdagen godkänd, komma givetvis de blivande stadgandena i tillämpningsförfattningen i avseende å denna kompetensreglering att erhålla samma bindande natur. En eventuellt framdeles ifrågasatt ändring av kompetensgränsen bör följaktligen icke kunna företagas utan en förnyad hänvändelse till riksdagen i frågan.

Genom den år 1932 åvägabragta s. k. ecklesiastika boställsreformen ställdes länsstyrelserna, vilka tidigare haft sig anförtrodda vidsträckta förvaltningsuppgifter beträffande den kyrkliga jorden, utanför dennas administration. Man kan väl sätta i fråga, huruvida denna länsstyrelsernas avkoppling från förevarande förvaltningsområde varit nödvändig och välbetänkt. Då så likväl skett och det lokala inseendet över det kyrkliga fastighetsbeståndet nu i stället hänlagts till stiftsnämnderna, lärer vara angeläget tillse, att enhetligheten i den nya förvaltningsorganisationen i görligaste mån upprätthålles.

På sätt den sakkunnige erinrat har, jämlikt ett i 3 § i kyrkliga försäljningslagen ännu kvarstående stadgande, innehavare av ensittarlägenhet å kyrklig jord, som önskar friköpa det till lägenheten hörande jordområdet, att rikta sin ansökan härom till länsstyrelsen. Där det icke är uppenbart, att friköp ej kan medgivas, ankommer det å länsstyrelsen att föranstalta om förrättning på stället, som enligt den gällande ordningen härför skall företagas av ordföranden i vederbörande, under stiftsnämnden sorterande, boställsnämnd. Efter förrättningen skola handlingarna åter överlämnas till länsstyrelsen och först härefter kommuniceras ärendet med stiftsnämnden, under vars inseende fastig-

heten är ställd. Stiftsnämnden skall med sitt utlåtande återställa handlingarna till länsstyrelsen, som slutligen redovisar dem till kammarkollegiet. Lämna kammarkollegiet medgivande till friköpet, tillkommer det återigen stiftsnämnden att företaga de av kollegiets beslut påkallade verkställighetsåtgärder.

För att möjliggöra ett undanröjande av den påtagliga dualism i behandlingsproceduren, som här i korthet beskrivits, har den sakkunnige föreslagit, att den nyssberörda bestämmelsen i försäljningslagen, att ansökan om friköp skall ingivas till länsstyrelsen, skall ur lagen utgå. Förslaget i denna del har biträtts av alla stiftsnämnderna och även tillstyrkts av det stora flertalet länsstyrelser. Av några länsstyrelser liksom ock särskilt av överståthållarämbetet hava dock gentemot förslaget framställts vissa erinringar. Härvid har framhållits, dels att friköpsärenden, som berör stadsplane-, byggnadsplane- och utomplansfråga, allt fortfarande borde bli föremål för länsstyrelsens utredning och yttrande, dels att, över huvud taget, den sakkunskap, som länsstyrelserna representerade i fråga om fastighetsförhållandena och särskilt beträffande fastighetsvärdena inom sina respektive förvaltningsområden, alltså borde komma friköpsärendena till godo.

Jag finner vad sålunda framhållits beaktansvärt. Den länsstyrelsernas sakkunniga medverkan, som här avses, bör emellertid i så fall icke begränsas enbart till friköpsansökningarna utan givetvis även komma övriga kyrkliga försäljningsärenden till del, helst i det stora flertalet av dessa senare den sociala karaktären av försäljningsåtgärden icke torde vara mindre framträdande än i fråga om friköpsärendena. De här framförda önskemålen torde sålunda lämpligen böra tillgodoses icke genom upprätthållande av den gällande skiljaktiga ordningen för handläggningen i orterna av, å ena sidan, friköpsansökningarna och, å den andra, övriga försäljningsärenden utan på det sätt, att i tillämpningsförfattningen till den kyrkliga försäljningslagen intages en generell föreskrift av innehåll, att vederbörande länsstyrelses yttrande skall till vinnande av utredning i de hänseenden, som här särskilt berörts, av kammarkollegiet inhämtas beträffande alla enligt den förevarande lagen ifrågakommande försäljningar.

I enlighet med vad av länsstyrelserna allmänt förordats torde prövningen av fråga om statsbidrag för i samband med friköp av kyrkliga lägenheter uppkommande kostnader böra bibehållas hos nämnda myndigheter. Då vederbörande stiftsnämnd givetvis bör hållas underkunnig om, då friköpsökande på grund av sina svaga förmögenhetsvillkor gör framställning om erhållande av dylikt bidrag, synes föreskrift böra meddelas därom, att sådan framställning skall ingivas till stiftsnämnden, vilken därefter skall hava att med eget yttrande befordra densamma vidare till länsstyrelsen.

Jag har med hänsyn till de omständigheter, som jag nu berört, funnit mig böra biträda den sakkunniges förslag jämväl i vad detsamma avser ändring av 3 § i kyrkliga försäljningslagen.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att det av den sakkunnige upprättade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.
